

שמיני עֶצֶרֶת - שְׁמַחַת תּוֹרָה - וְזֹאת הַבְּרָכָה הַרְבֵּי מִשָּׁה לִיב הַלְּהַן הַלְּבָרְשֵׁט

שְׁמִינֵי עֶצֶרֶת

"שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אִשָּׁה לֵה', בַּיּוֹם הַשְּׁמִינֵי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לֵה', עֶצֶרֶת הוּא, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כג, לו)

"עֶצֶרֶת הוּא" - עֶצֶרֶתִי אֶתְכֶם אֶצְלִי, כְּמִלְךָ שְׁזַמַּן אֶת בְּנֵי לְסַעֲדָה, לָכֶּה וְכָה יָמִים. פִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהַפְטֵר, אָמַר: בְּנֵי, בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, עֲכָבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד; קִשָּׁה עָלַי פְּרַדְתֶּכֶם (רש"י).

"עֶצֶרֶת הוּא" - מִשָּׁל לְמִלְךָ שֶׁבָּאוּ בְּנֵי לְהִקְבִּיל פְּנָיו. פַּעַם רֵאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: מִתִּי תִחַזְרוּ לִי, אָמְרוּ לוֹ: לְחַמִּישִׁים יוֹם, פְּטָרָם לְשָׁלוֹם. שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם: מִתִּי תִחַזְרוּ, אָמְרוּ לוֹ: לְד' חֲדָשִׁים, פְּטָרָם לְשָׁלוֹם. בְּשְׁלִישִׁית אָמְרוּ לוֹ: לֹא נוֹכַל לְחַזֵּר עַד לְאַחַר שִׁבְעָה חֲדָשִׁים, אָמַר לָהֶם: אִם כֵּן בְּבִקְשָׁה מִכֶּם תִּתְעַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד כְּדֵי שֶׁאֲשַׁבַּע בְּרֵאִיתְכֶם מֵאַחַר שֶׁתִּאָּחֲרוּ כָּל כָּה. לְפִיכָה אֵין עֶצֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל בְּפֶסַח לְפִי שֶׁחֲזָרִים בְּשִׁבְעוֹת, וְלֹא בְּשִׁבְעוֹת לְפִי שֶׁחֲזָרִים בְּסִכּוֹת, אֲבָל בְּסִכּוֹת שֶׁאֵין חֲזָרִים עַד הַפֶּסַח מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים – הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מֵעֶצְרָן יוֹם אֶחָד (חזקוני).

"בַּיּוֹם הַשְּׁמִינֵי עֶצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֵיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לֵה' פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם" (במדבר כט, לה-לו).

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הֵנִי שִׁבְעִים פָּרִים [פָּרִי הַחֵג שִׁבְעִים הֵם חוּץ מִשָּׁל שְׁמִינֵי, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוֹמוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שֶׁיִּרְדּוּ גְּשָׁמִים בְּכָל הָעוֹלָם, לְפִי שֶׁנִּדְּוִיָּן בְּחֵג עַל הַמִּים] כְּנֶגֶד מִי, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוֹמוֹת, פֶּר יְחִידִי [שֶׁל שְׁמִינֵי] לָמָּה, כְּנֶגֶד אוֹמָה יְחִידָה. מִשָּׁל לְמִלְךָ בְּשָׂר וְדָם שֶׁאֵמַר לְעַבְדּוֹ עֲשׂוּ לִי סְעוּדָה גְּדוֹלָה, לַיּוֹם אַחֲרוֹן אָמַר לְאוֹהָבוֹ עֲשֵׂה

לי סְעוּדָה קִטְנָה כְּדֵי שְׂאֵהָנָה מִמֶּךָ [אֵין לִי הִנְיָה וְקוֹרֵת רוּחַ בְּשָׁל אֵלוֹ
אֵלָא בְּשִׁלָּה]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוּי לְהֵם לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים שְׂאֵבְדוּ וְאֵין
יֹדְעִין מַה שְׂאֵבְדוּ, בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם מִזְבַּח מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן,
וְעָכְשׁוּ מִי מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן (סוּכָה נה: ורש"י).

חֲכָמֵינוּ זְכוֹרָנוּם לְבָרְכָה בְּדַרְשׁוֹתֵיהֶם מְסַבְרִים לָנוּ אֶת מַהוּת הַחַג
הַמִּיחָד שְׁמִינֵי עֶצְרַת, זֶה הוּא חַג שְׁנוּעֵד כָּל כּוֹלוֹ לְהַמְחִישׁ לָנוּ אֶת
גְּדֹל אֵהְבָתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלֵינוּ כְּאֵהְבַת אָב לְבָנָיו וְכֵאֵהְבַת
הַמֶּלֶךְ לְאוֹהָבוֹ.

שְׁמַחַת תּוֹרָה

מְקוֹרוֹת לְשְׁמַחַת תּוֹרָה

זוֹהַר פֵּרֶשֶׁת פִּנְחָס דָּף קֵנו ע"ב: וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינֵי עֶצְרַת פֵּר אֶחָד אֵיל
אֶחָד, הָא אוּקְמוּהָ מְאֵרֵי מִתְנִיתִין, לְמַלְכָּא דְזִמְיִן אוּשְׁפִיזִין, לְבַתֵּר
דְּשִׁלַּח לוֹן, אָמַר לְאֵלִין בְּנֵי בֵּיתָא דִּילֵיהּ, אָנָּא וְאִתּוֹן נְעֻבִיד סְעוּדָה
קִטְנָה. וּמֵאֵי עֶצְרַת. כְּמָה דְאֵתְ אָמַר, (שְׁמוּאֵל א ט, יז) זֶה יַעֲצוֹר בְּעַמִּי,
וְלִית עֶצֶר אֵלָא מַלְכוּת. מְסַטְרָא דְשְׁכִינְתָּא עֲלָא, עֵבִיד סְעוּדָתָא
רַבְרָבָא, וּמְסַטְרָא דְמַלְכוּתָא, סְעוּדָתָא זְעִירָא. וְנוֹהֲגִין לְמַעֲבַד יִשְׂרָאֵל
עִמָּה חֲדוּהָ, וְאֵתְקֵרִיאַת שְׁמַחַת תּוֹרָה. וּמְעַטְרָן לְסַפֵּר תּוֹרָה בְּכֶתֶר
דִּילֵיהּ, רְמֵז סֵפֶר תּוֹרָה לְתַפְאֶרֶת, שְׁכִינְתָּא עֵטְרַת תַּפְאֶרֶת.

זוֹהַר מִתּוֹרָגָם: וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינֵי עֶצְרַת, פֵּר אֶחָד אֵיל אֶחָד. הָרִי
פֵּרְשׁוּהוּ בְּעֵלֵי הַמְּשָׁנָה, לְמַלְכָּ שְׁזִמְן אוֹרְחִים, לְאַחַר שְׁשִׁלַּח אוֹתָם,
אָמַר לְאֵלוֹ בְּנֵי בֵּיתוֹ: אָנִי וְאַתֶּם נַעֲשֶׂה סְעוּדָה קִטְנָה. וּמָה עֶצְרַת?
כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל א ט, יז) זֶה יַעֲצֹר בְּעַמִּי, וְאֵין עֶצֶר אֵלָא מַלְכוּת.
מִצַּד הַשְּׁכִינָה הַעֲלִיּוֹנָה עוֹשֶׂה סְעוּדָה גְּדוֹלָה, וּמִצַּד הַמַּלְכוּת סְעוּדָה
קִטְנָה. וְנוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת יִשְׂרָאֵל עִמָּה שְׁמַחָה, וְנִקְרָאֵת שְׁמַחַת תּוֹרָה.
וּמְעַטְרִים לְסַפֵּר תּוֹרָה בְּכֶתֶר שְׁלוֹ, רְמֵז סֵפֶר תּוֹרָה לְתַפְאֶרֶת,
הַשְּׁכִינָה - עֵטְרַת תַּפְאֶרֶת.

מִחְזוֹר וִיטְרִי (הַלְכוֹת לוֹלֵב סִימָן שְׁפָה) יוֹם תְּשִׁיעֵי סִפְקֵי שְׁמִינֵי, קוֹרִין
וְזֹאת הַבְּרָכָה, כְּדֵי לְסַמֵּךְ שְׁמַחַת הַתּוֹרָה שְׁזִכּוֹ לְסִימָה לְשְׁמַחַת הַחַג.
שְׁכֵן נִכְפְּלָה שְׁמַחָה בְּמִקְרָא בְּשְׁמִינֵי עֶצְרַת, לְפִי שְׁשְׁמַחַת הַחַג
מְרַבָּה. וְעוֹד כְּדֵי לְסַמֵּךְ בְּרַכַּת הַמֶּלֶךְ לְבְרַכַּת מִשָּׁה. שְׁבִיּוֹם טוֹב
הַאֲחֵרוֹן הֵיטָה בְּרַכַּת הַמֶּלֶךְ כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא חֲלוּק מִן הַחַג

שְׁזָקוּק לְבָרָכָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

סֵפֶר הַמְּנַהֲגִים לְרַבֵּי יַצְחָק אֵיִזִיק מְטִירְנָא, (מנהג של שמחת תורה, הגהות ס"ק ז) למה נקרא שמחת תורה? על שם שבשעה שלומדים ישראל את התורה, הולך השטן לפני הקדוש ברוך הוא לקטר עליהם, ואומר, ישראל לומדים תורה ואין מסימים אותה. ומיד כשסימים אותה אומר לו הקדוש ברוך הוא הלא סימיה. והוא משיב, אף על פי שסימיה אין מתחילין אותה. וכשמחילין אותה על ידי חתן בראשית, משיב הקדוש ברוך הוא הלא התחילוה. נמצא שאין יכול לקטר, על שם זה נקרא שמחת תורה. וגם רגילין לעשות סעודות ושמחות לכבוד התורה.

רבי דון יצחק אברבנאל, (דברים לא, ט), וכבר ראיתי כתוב שבכל שנה ושנה היה הפהן גדול או הנביא או השופט וגדול הדור קורא בחג הסכות חלק מן התורה, ושהיה משלים ספר בראשית ואלה שמות ויקרא ובמדבר סיני בשש שנים, ובשנה השביעית שנת השמטה בחג היה קורא המלך ספר אלה הדברים, שבכל שנה ושנה ברגל בחג קריאת התורה בסדר, ובשנה ההיא השביעית היה המלך מסיים התורה באפן ההוא, ושמכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון נקראים יום שמחת תורה, שבו ביום אנו משלימים את התורה. עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה, והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת וזאת הברכה, לדמיון מעשה המלך בזמן ההוא..

שמחת תורה בכל שנה או אחת לשלוש שנים

המנהג היחיד המכר בימינו הוא שחוגגים את שמחת תורה בחג שמיני עצרת בכל שנה ושנה, בחוץ לארץ ביום טוב השני של שמיני עצרת, ובארץ ישראל ביום טוב הראשון והיחיד של שמיני עצרת, וכפי שנראה היו בזה מנהגים שונים בדורות עברו:

בני מערבא מסקי לדאורייתא בתלת שנין - מסימין חמשה חמשין פעם אחת לשלוש שנים ולא בכל שנה כמו שאנו עושין (מגילה כט: ורש"י). הגמרא מצינת שבני ארץ ישראל סימו אות מחזור קריאת התורה רק אחת לשלוש שנים, וכפעל יוצא מכך הם פנראה גם חגגו את שמחת תורה רק אחת לשלוש שנים.

ר' בנימין מטודלה שבספרד מתאר בספרו מסעות בנימין צ"ט, את

מְנַהֵגִי שְׁמַחַת תּוֹרָה שֶׁל יְהוּדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדֵי בָּבֶל בְּהֵם נִפְגַּשׁ בְּבִקּוּרוֹ בְּמִצְרַיִם: וְשֵׁם (בְּקֵהִיר) שְׁנֵי בָּתֵי כְּנִסְיֹת, אַחַת לְאַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאַחַת לְאַנְשֵׁי בָּבֶל 'כְּנִיסָה אֶל עֲרַקְיָיִן', וְאִינּוֹן נוֹהֲגִים כּוֹלֵם מְנַהֵג אֶחָד בְּפִרְשֵׁי וּבְסֻדְרִים שֶׁל תּוֹרָה, כִּי אַנְשֵׁי בָּבֶל נוֹהֲגִים לְקָרוֹת בְּכָל שָׁבוּעַ פְּרָשָׁה, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּסֻפְרָד, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מְסִימִים אֶת הַתּוֹרָה, וְאַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָם נוֹהֲגִים כֵּן, אֲבָל עוֹשִׂים מְכַל פְּרָשָׁה ג' סֻדְרִים וּמְסִימִים אֶת הַתּוֹרָה לְסוּף ג' שָׁנִים, וַיֵּשׁ בִּינֵיהֶם מְנַהֵג וְתִקְנָה לְהִתְחַבֵּר כּוֹלֵן וּלְהִתְפַּלֵּל בְּיַחַד בְּיוֹם שְׁמַחַת תּוֹרָה וּבְיוֹם מִתֵּן תּוֹרָה.

הַמְהַרְש"ל מְבִיא בְּסוּף סִפְרוֹ "יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה" עַל מִסְכַּת בְּבֵא קָמָא, רְשִׁימָה שֶׁל כָּל חֲלוּקֵי הַדִּינִים בֵּין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי בָּבֶל. בְּאוֹת מַח הוּא מְצִיֵן אֶת מְנַהֵג שְׁמַחַת תּוֹרָה: בְּנֵי בָּבֶל עוֹשִׂין שְׁמַחַת תּוֹרָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּחַג הַסֻּכּוֹת, וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וְעִיר קוֹרִין בְּפִרְשָׁה אַחַת. בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין עוֹשִׂין שְׁמַחַת תּוֹרָה אֶלָּא לְשִׁלּוֹשׁ שָׁנִים וּמְחַצָּה וּבְיוֹם שִׁישְׁלֹמוֹהוּ הַפְּרָשָׁה שְׁקוֹרִין בְּפִלְקָה זֶה אֵין קוֹרִין בְּזָה.

הַמְנַהֵג הַפְּשוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁמְשַׁלְּמִין אֶת הַתּוֹרָה בְּשָׁנָה אַחַת. מִתְחִילִין בְּשַׁבַּת שְׁאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְקוֹרִין בְּסֻדְרַת בְּרֵאשִׁית. בְּשָׁנָה אֶלֶּה תּוֹלְדוֹת נַח. בְּשִׁלְיִשִׁית וַיֵּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם. וְקוֹרִין וְהוֹלְכִין עַל הַסֻּדְרָה עַד שֶׁגּוֹמְרִין הַתּוֹרָה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. וַיֵּשׁ מִי שֶׁמְשַׁלְּמִים אֶת הַתּוֹרָה בְּשִׁלְשׁ שָׁנִים וְאִינוֹ מְנַהֵג פְּשוּט (רמב"ם הַלְכוֹת תְּפִילָה וּבְרַכַּת כַּהֲנִים יג, א).

מְנַהֵגִי שְׁמַחַת תּוֹרָה

סִפְרֵי הָאֲשָׁכּוּל (בְּסוּף הַלְכוֹת סוּכָה, דף קע"ג ע"ב), וְאַמּוֹר בְּהַגְדָּה (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, ט), "וַיִּקְרָא שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לְפָנָי אַרְוֹן בְּרִית ה', וַיַּעַל עֲלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמִים, וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עַבְדָּיו" (מְלָכִים-א, ג, טו), אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, מִכָּאן שֶׁעוֹשִׂין סְעוּדָה לְגַמְרָה שֶׁל תּוֹרָה. שֶׁהָרִי שְׁלֹמֹה כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, "הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כְּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנָי וְאַחֲרָי לֹא יִקּוּם כְּמוֹךָ" (מְלָכִים-א, ג, יב), וְכָתִיב "וַיִּקְרָא שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם", שֶׁמִּיד הָיָה שׁוֹמֵעַ הָעוֹפּוֹת מְצַפְצָפִים, וְהָיָה מִבֵּין לְשׁוֹנָם, וּמִיד עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל עַבְדָּיו, הָא לְמִדַּת שֶׁעוֹשִׂין סְעוּדָה לְגַמְרָה שֶׁל תּוֹרָה, לְכָף עוֹשִׂין סְעוּדוֹת גְּדוּלוֹת וְתַעֲנוּגִים גְּדוּלִים בְּיוֹם שְׁמַחַת תּוֹרָה לְכַבּוֹד סִיּוּם הַתּוֹרָה.

טור (אורח חיים סימן תרסט) ... וקורין אותו שמחת תורה לפי שמסימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה. ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד. ומרבין בפיוטים כמו אשר בגלל אבות. ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל אחד ואחד פיוט, כל מקום לפי מנהגו. ונוהגין באשכנז שהמסים והמתחיל נודרין נדבות וקוראין לכל מרעיהן ועושין משתה ושמחה ויום טוב לסיומה של תורה ולהתחלתה...

רמ"א (אורח חיים סימן תרסט) סדר יום שמחת תורה. וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה... ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורה שבהיכל, ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב. והכל משום שמחה. ונהגו עוד להרבות הקרואים לספר תורה, וקורים פרשה אחת הרבה פעמים, ואין אסור בדבר. עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה וקורים להם פרשת המלאך הגואל...

משנה ברורה (ס"ק יא), משום שמחה. כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון. בשרש ט: יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפלו כמה זקנים בשעה שאומרים קלוסיים לתורה וכו'. ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום "מפזז ומכרפר בכל עז לפני ד'", וכן כתבו משם האר"י ז"ל, והעידו על האר"י ז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה משמח בכל עז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כחו.

שמחת התורה במחיצת החפץ חיים

באחד מלילות שמחת תורה בשנות חייו האחרונות, בא החפץ חיים כדרך לשיבה להשתתף בהקפות ולשמוח עם תלמידיו בשמחת התורה. בית הישיבה המה כולו משמחה ורקודים לכבוד התורה, פני החפץ חיים הבהיקו באור עלאי וחדות ה' היתה נסוכה עליהם. תלמידיו החביבים התרכזו מסביב לו והוא השמיע בפניהם מדי פעם בפעם אמרות ופנינים יקרות בתור פרושים וחדושים על פסוקי

סדר ההקפות. שמחתם של התלמידים, כשהם מרקדים עם ספרי התורה בידיהם, השתפכה עד כלות הנפש, ובשאון השירה והזמרה דומה היה כי המרקדים נשאים עם ספרי התורה שבזרועותיהם לשמי מעלה, חובקים זרועות עולם ושטים בין בני מרום.

לפתע התחיל מישהו מפזם את הנגון הידוע בישיבות: "צדיק פתמר יפרח" ומיד הקיפה ההתלהבות את כל בני הישיבה, וכלם החרו החזיקו אחרי המנגן, בשוררם בהתרוממות עלאית, כשפניהם מפנים אל רבם הגדול והקדוש, צדיק פתמר, פתמר יפרח...

פני החפץ חיים חורו ובידו הימנית הליט את פניו פלקריאת שמע... הקרובים אליו שמעוהו לוחש, כמדבר אל עצמו: "עלי בכל זאת להמתין עד סוף ההקפות... בשביל כבוד התורה כדאי לסבל בזיון..."

(החפץ חיים חייו ופעלו, הרב מ.מ. ישר, עמ' תתקכב)

מענין לצין שתאור חג השבועות, חג מתן תורה, בישיבת ראדין במחיצתו של החפץ חיים, דומה גם הוא לאפן בו חוגגים את שמחת תורה בעולם הישיבות בימינו:

בערב שבועות היו מסלקים את הספסלים ומסדרים אותם ליד הקירות, ספסל על גבי ספסל והעמודים על גביהם, ומרכזו של אולם הישיבה הגדול נשאר פנוי, כדי לאפשר לכל לצהל ולרקד ללא מפריע. חלל האויר נתמלא נעימות והדי נגינה שונים, הנגונים, כמנגניהם, עברו מעין תהליך של קבוץ גלויות. כאן נתמזגו מדוי גלות עם פעמי גאלה, פסופים למשיח ובטחון, יאוש ותקוה, עצבות ושמחה וכן הלאה. הפרוש הקוקזי על דבקותו המזרחית, האיקראיני בצערו ורחב לבו, הבסרבי על נפתוליו הוואלכיים בהעפלתו למרומים, הרוסי בגלוי לבו הוולגאי וישוב דעתו העקשני, הגרמני ברצינותו ודיקנותו, הפולני בשמחתו החסידית והתפשטות הגשמיות, החב"די בפנימיות-פנימיותו והתפעלותו מהעולמות העליונים, הליטאי בתוגתו, פשטותו וקרירותו, כל הקולות יחד מצאו את בטוים בקצב של הרמוניה אחת נלבבה וערבה, שהלהיבה את כולם ורוממתם לעולמות אחרים.

השמחה הייתה עד אין לשער. החפץ חיים היה עומד מרחוק

ומתבונן, ופניו היו נוהרים משמחה. רקד כל וכל. רקדו התלמידים עם ראשי הישיבה והשתעשעו יחד – כולם פרט לחפץ חיים. להצעת מקרביו שיצטרף לרקוד, השיב החפץ חיים: "לא, כיצד אהין? לרקוד בישיבה אינני ראוי..."

ביום טוב אחד, כשהקהל שקוע היה בגלופין, הגביהו בחורים את ראשי הישיבה למעלה. ברם, איש לא ההין לנהוג כך גם כלפי החפץ חיים, מלבד בחור אחד שתפסו והגביהו כלפי מעלה, אך הצדיק בחל בזאת והקפיד מאוד על כך וכמעט שהתרעם על אותו בחור. כעבור רגע נגש אל הבחור ובפיו: "הלא תבין לרוחי, אל לו לאדם להרשות שירוממוהו למעלה מכפי שהוא באמת..."

השנינות החריפה והפטרונות הברוכים, שניחוונו בהם רבים מבני הישיבה, הוסיפו רבות לסגנוניתה של חג השבועות המקורית. התיצב, למשל, פעם על הבימה בחור אחד, נואם נלהב, מנדל גולדברג מבריסק, ו"מחה" נגד מנהל הישיבה, הגאון הצדיק ר' צבי לוינסון, על שזה האחרון אינו מרחיק ראות במדה הדרושה, שכן בתור מנהל עליו להתחשב באיכות יותר מאשר בכמות... "היות ועל תלמידיה לשעבר של ישיבת רדין נמנים ראשי ישיבות כה מפורסמים כגאונים ר' איסר זלמן מלצר (סלוצק - ירושלים), ר' ברוך הורביץ (אלקוט - סלבודקה), ר' אלחנן וסרמן (ברנוביץ), ר' אליעזר יהודה פינקל (מיר), ר' יוסף כהנמן (פוניבז'), ר' פסח פרוסקין (קוברין) ועוד. כל אלה מעמידים מדי שנה בשנה עשרות תלמידים ושולחים אותם ללמד ברדין. תלמידיהם אף הם יעמידו בעתיד תלמידים, ותלמידים אלה שוב יעמידו תלמידים נוספים. וכי סבור הנך רבי – פנה ישירות אל ר' צבי – שאני מנדל סופי להיות קטלא קניא (קוצץ קנים), חלילה? אף אני עתיד להמציא לך תלמידים... אמר מעתה, שכאן אין רוקדים מאות, אלא אלפי אלפים של תלמידים, אם לא בפעל הרי בכח. הגע אפוא בעצמה, רבי, אלפים כה רבים של תלמידים דים בקורטוב זה של משקה וקנוחו?"

הכל צחקו וזכו את הנואם בתשואות, ור' צבי השיב מיד בחיור של קורת רוח: "הכן נא תחלה, מנדל, את התלמידים, ואני מצדי כבר אשתדל להכין את המשקה". – ושוב שמחו וצחקו.

(החפץ חיים חייו ופעלו, הרב מ.מ. ישר, עמ' רצ)

זֵאת הַבְּרָכָה – יוֹרוֹ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב

"יוֹרוֹ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשִּׁימוּ קְטוֹרָה

בְּאֶפְרָיִם וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ" (דברים לג, י)

אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי [שמורה הוראות בישראל] אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב (דברים לג, י) "יוֹרוֹ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב", יששכר דכתיב (דברי הימים א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל", ואימא יהודה נמי דכתיב (תהלים ס, ט) "יהודה מחוקקי", אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא [להורות כדת וכהלכה] קאמינא (יומא כו. ורש"י).

רבא לומד מפסוקי התורה שאין למצוא תלמיד חכם שמורה הוראות בישראל להורות כדת וכהלכה אלא משבט לוי או משבט יששכר. היתכן? איך אפשר להבין את דבריו? ודאי שזכינו לראות אף בדורות האחרונים גדולי עולם משבט לוי שהורו הוראות בישראל כדת וכהלכה, דוגמת הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים זכותו תגן עלינו, אבל לומר שאין למצוא כזה תלמיד חכם משבטים אחרים כולל שבט יהודה? האם זה עומד במבחן המציאות? הרי אנו רואים לאורך כל הדורות גדולי עולם רבים וטובים שאינם משבט לוי וכנראה שגם אינם משבט יששכר, והם מורים הוראות בישראל כדת וכהלכה! דברי רבא לכאורה גם סותרים את דברי חז"ל (יומא עב: רמב"ם הלכות תלמוד תורה ג, א) שכתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל, שנאמר (דברים לג, ד) "מורשה קהילת יעקב", כל מי שירצה, יבוא ויטול.

יהודה מחוקקי. יש מקשה אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה דכתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (בראשית מט) וי"ל דהיא בברכה הוא דכתיב אבל מהאי קרא מייתי שכך היה שביהודה יש מחוקקים (תוס' יומא כו.).

ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי כו'. כתבו בתוס' יש מקשים אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה ומחוקק מבין רגליו וי"ל דהוא בברכה הוא דכתיב כו' עכ"ל והוא דחוק דנהי דבברכה

הוא דכתיב וכי לא נתקיימה ברכת יעקב ח"ו ונראה ליישב
דהוא קרא לא יסור שבט מיהודה ומחוקק גו' על הממונים מפי
המלך משתעי כדאמרי' פ"ק דסנהדרין לא יסור שבט גו' אלו
ראשי גליות שבבבל ומחוקק גו' אלו נשיאים שבא"י משא"כ בלוי
דכתיב יורו משפטיך גו' וכן ביודעי בינה גו' דמשמע שהם
ממונים מפי הקב"ה וכן יהודה מחוקקי דכינאי היו"ד מורה על
שממונה מפי הקב"ה ומשני דאע"ג דיהודה נמי ממונה על כך
מפי הקב"ה מ"מ לא סלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא והא
דאמרי' פרק חלק דהלכה כדוד בכ"מ וה"נ בעירוובין דוד דגלי
מסכת כו' היינו איהו גופיה שהיה מלך אבל שאר אינשי משבט
יהודה גם שהיו חכמים לא זכו להיות הלכה כמותם משא"כ
בשבט לוי ויששכר שחכמים שבהם מורים הוראות אליבא
דהלכתא וק"ל (מהרש"א).

לֹא מִשְׁכַּחַת צוּרְבָא מְרַבְּנָן דְּמוֹרָה, אֶלָּא דְּאֲתֵי מִשְׁבֵּט לְוֵי אֹ
מִשְׁבֵּט יִשְׁשָׁכָר. קִשָּׁה וְהָא הוּא יְהוֹשֻׁעַ שְׁעֵמֵד בְּמִקּוּם מִשֵּׁה רַבִּינֵי
ע"ה, וְהָא הוּא עֵתְנִיָּאל בֶּן קִנְזִי שְׁלִימַד תּוֹרָה הַרְבֵּה וְהַחֲזִיר שִׁבְעֵ
מֵאוֹת הַלְכוֹת שְׁנִשְׁתַּכְּחוּ בְּאַבְלוֹ שֶׁל מִשֵּׁה רַבִּינֵי ע"ה וְהוֹדוּ לוֹ
בְּהֵם שְׁכִיּוֹן לְהַלְכָה, וְכֵן כְּמָה שׁוֹפְטִים וְנִבְיָאִים מִשָּׂאֵר שְׁבֻטִים
שֶׁהָיוּ שְׁלִימַדוּ תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹרוּ חוֹקִים וּמִשְׁפָּטִים טוֹבִים, וְכֵן
מְצִינֵי דְהַלְכָה כְּהַלֵּל וְהוּא הִיָּה מִשְׁבֵּט יְהוּדָה וְכֵן כְּמָה תְּנַאִים. וְעַל
כֹּל זֶה לֹא שִׁיַּךְ תִּירוּץ מֵהֶרְשֵׁ"א ז"ל שְׁכַתְּבֵי שְׁאֵנֵי דוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה
שֶׁהִיָּה מֶלֶךְ.

וְנִרְאָה לִי בִּס"ד דְּלַעוֹלָם יוֹדָה רַבָּא שִׁזְדַּמְן גַּם מִשָּׂאֵר שְׁבֻטִים
חֲכָם דְּמִסִּיק שְׁמַעְתַּתָּא אֵלִיבָא דְהַלְכַתָּא אֲבָל לֹא יִמְצָא הַרְבֵּה
מֵהֶם בְּכָל דּוֹר וְרַק מִשְׁבֵּט לְוֵי אֹ יִשְׁשָׁכָר יִמְצָא הַרְבֵּה בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר וּבְכָל אֲתֵר וְאֲתֵר. וְנִרְאָה לִי לְרִמּוֹז רֵאשׁ וְסוּף יִשְׂרָאֵל הוּא
ל"י שֶׁהוּא רֵאשִׁי תִיבוֹת לְוֵי יִשְׁשָׁכָר וְנִשְׂאֵר בְּאַמְצַע רֵאשׁ כִּי
הַמּוֹרָה נִקְרָא רֵאשׁ (בֶּן יְהוּדָה).

וְאִימָא נְמִי יְהוּדָה דְּכְתִיב: (תהלים ס, ט) "יְהוּדָה מְחַקְקֵי". הַקְּשׁוּ
הַתּוֹסֵפוֹת ז"ל אִמָּאֵי לֹא מִיִּתֵי פְסוּק תּוֹרָה (בְּרֵאשִׁית מ"ט, י) 'לֹא יִסּוֹר
שְׁבֵט מִיְהוּדָה וּמְחַקֵּק מִבֵּין רְגְלָיו' וְתִירְצוּ הֵהוּא בְּבִרְכָה הוּא

דכתיב. ומקשים והלא פסוק (דברים לג, י) 'יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ דַּמִּיִּיתִי גְבִי לֹוִי נְמִי בְּבִרְכָה כְּתִיב.

וּנְרָאָה לִי בַס"ד ד'יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ' לאו לשון ברכה הוא אלא מזכיר מנהגם ומלאכתם יען דאחרי זה אמר 'יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ' ובודאי זה לא אתמר לברכה דכבר זכו לזה מקדם קדמתא אלא שהוא מזכיר מלאכתם ועסקם והברכה תתחיל מן אומרו (דברים לג, יא) 'בְּרַךְ ה' חֵילוֹ' והכי קאמר כיון דעסקם ומלאכתם הוא עבודת הקודש שהם 'יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ' לכן 'בְּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפְעַל יְדִיו תִּרְצֶה' מה שאין כן 'לא יסור שבט מיהודה ומחֶקֶק מִבֵּין רַגְלָיו' ודאי הוא לשון ברכה שמברכם בכך.

ועדיין קשה קושית מהרש"א ז"ל דמה בכך אם בברכה אתמר דודאי נתקיימה ברכת יעקב אבינו ע"ה והוה ליה להביא האי קרא דתורה? ונראה לי בס"ד דברכה אפשר שתתקיים במקצת דהיינו באחד מן השבט ובפרט כי יעקב אבינו ע"ה נקיט לשון יחיד שלא אמר מחוקקים מבין רגליו מה שאין כן פסוק יהודה מחוקקי משמע דקרי ליה לשבט כולו בתואר זה ומשום חד או שנים לא יקרא השבט כולו בשם מחוקקי ודוק (בן יהוידע).

"לא יסור שבט מיהודה ומחֶקֶק מִבֵּין רַגְלָיו עד כי יבא שילה" (בראשית מט, י)

שבט ומחוקק. שבט – אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט, ומחוקק מבין רגליו – אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. (סנהדרין ה.)

לפי הפשט י"ל באור הלשון מבין רגליו שהוא רמז אל התולדה, כמו יוצאי חלציו, יוצאי ירכו, ובשליטה היוצאת מבין רגליה (פ' תבוא), אמנם י"ל כונה בזה ע"פ מה שמצינו כ"פ בש"ס שדרכם הי' שהרב בלמדו לתלמידיו הי' הוא יושב על הספסל ותלמידיו על הארץ, עיין ב"מ פ"ד ב', ומזה תוצאת הלשון הרגיל בתלמוד דן לפניהם בקרקע (סנהדרין י"ז ב'), ולשון מחוקק יתואר על הרב המורה ומחדש דבריו לתלמידיו, ולפי"ז יפה תארו בזה מחוקק למלמד תורה ברבים ע"פ המליצה מבין רגליו, דבישבו על

הספסל ותלמידיו לפניו על הקרקע הוי ישיבתם לעומת רגליו.
וע' ביומא כ"ו א', אמר רבא, לא משכחת צורבא מרבנן דמורי
אלא דאתא או משבט לוי או משבט יששכר, ומסמיך זה
אפסוקים שונים, ופריך בגמרא, ואימא נמי יהודה דכתיב (תהלים
ס"ח) יהודה מחוקקי, יעו"ש, והקשו התוס' למה לא פריך מפ'
שלפניו לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, וטרחו לתרץ
ואחריהם הרבה מפרשים.

ולי נראה פשוט, דכיון דכונת הגמרא להביא ראיה דלא משכחת
צורבא מרבנן דמורי רק משבט זה, א"כ אין כל ראיה מפ'
שלפניו, יען שפ' זה הוא רק ברכה שמשבט יהודה לא יסור
מחוקק, אבל אין ברכה זו שוללת מעלה או זכות זה משאר
השבטים, די"ל דגם בהו יהי' כזה, משא"כ הפ' דתהלים דהוי
כמו שאומר, מחוקקי – הוא יהודה, ובלשון זה שולל הויה זו
משאר השבטים, ודו"ק (תורה תמימה).

**"ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם
ודרשת והגידו לך את דבר המשפט"** (דברים יז, ט)

אל הכהנים הלויים. מצות ב"ד שיהיו בו כהנים ולויים, יכול אם אין
בו יהיה פסול, ת"ל ואל השופט – אע"פ שאין בו כהנים ולויים
כשר [ספרי].

הענין יתבאר בפשיטות, כי בעת שהיו ישראל שרויים על
אדמתם בא"י וכל אחד הי' לו חלק ונחלה אדמת שדה וכרם היו
הכהנים והלויים מתפרנסים בכבוד מאת כל העם במתנות כהונה
ולויה, כמבואר כ"פ בתורה, והם היו מוקדשים לתורה ולעבודה
אשר זה הי' תכלית מתנותיהם מבני ישראל וכמש"כ בד"ה ב'
ל"א ויאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יתחזקו בתורת ה',
ולכן הי' עול ההוראה נתונה עליהם מפני ששעתם היתה פנויה
מטרדות זמניות, וכמו שמבני ישכר היו יודעי בינה מפני
שפרנסתם היתה מצויה להם מזבולן, כנודע באגדות, ועל כן
תלה הכתוב כ"פ ההוראה בכהנים ולויים, כמו יורו משפטיך
ליעקב (פ' ברכה), כי לא תאבד תורה מכהן (ירמיהו י"ח:י"ח), כי

שפתי כהן ישמרו דעת (מלאכי ב'ז'), אך כל אלה לא לעכובא שההוראה דוקא בכהנים ולוים ולא בישראלים, יען שכל ישראל ראויים לכתר תורה ללמוד וללמד לדון ולהורות וכמ"ש באגדות כתר תורה כל הרוצה ליטול יבא ויטול [ע' אדר"ן פ' מ"א], ומכיון שזכה אדם לכתר תורה והגיע להוראה מחויב להורות ואם אינו מורה עליו הכתוב אומר ועצומים כל הרוגיה [ע' סוטה כ"ב א']. ומה שזכר הכתוב ענין זה על הרוב בכהנים ולוים תפס ע"ד ההוה כמש"כ ובזה תתבאר דרשת הספרי כאן, כי לכתחלה מצות ההוראה בכהנים ולוים, כמו שקבעה התורה סדר ההנהגה בישראל, אבל אם אין כהנים ולוים בודאי כשרים גם ישראלים. ולפי"ז צ"ל דמ"ש רבא ביומא כ"ו א' לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא שבא או משבט לוי או משבט ישכר, גם הוא ע"ד ההוה קאמר שהם מקורי בעלי ההוראה כמבואר בטעם הדבר וכמו שסיים הוא דבלוי כתיב יורו משפטיך ליעקב [וה"ה לכהנים] ובישכר כתיב ומבני ישכר יודעי בינה לעתים (תורה תמימה).

נראה שדברי התורה תמימה הם גם דרכו של הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכות יב-יג):

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן אלא הם חיל השם שנאמר ברך ה' חילו והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך.

ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי: